

Az OECD és a (FAO) jelentésének előzetese szerint a világgazdaságban a következő tíz évben a nem csökkennek az élelmiszerárak. Ennek okai: a klímaváltozás, a bioüzemanyagok terjedése, valamint a fejlődő országok által támasztott növekvő kereslet. A mezőgazdasági- és az élelmiszerárak emelkedése a hazai piacon szintén tapasztalható és az MNB a tendencia folytatódását jósolja. Az előzetes gyorsbecslés szerint a hazai GDP növekedését tekintve az eddigi negatív tendencia megfordulni látszik.

Élelmiszerárak – világszintű tendenciák

A napokban jelent meg az OECD és az ENSZ Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezete (FAO) által készített jelentés előzetes összefoglalója. Eszerint a világgazdaságban a következő tíz évben a jelenlegihez hasonló magas szinten maradnak az élelmiszerárak. Ennek okai: a klímaváltozás okozta kedvezőtlen időjárási jelenségek, a bioüzemanyagok terjedése, valamint a fejlődő országok által támasztott növekvő kereslet. A mezőgazdasági- és az élelmiszerárak emelkedése a hazai piacon szintén tapasztalható, ahogy ezt az alábbiakban bemutatjuk.

A hazai mezőgazdasági termelők árak

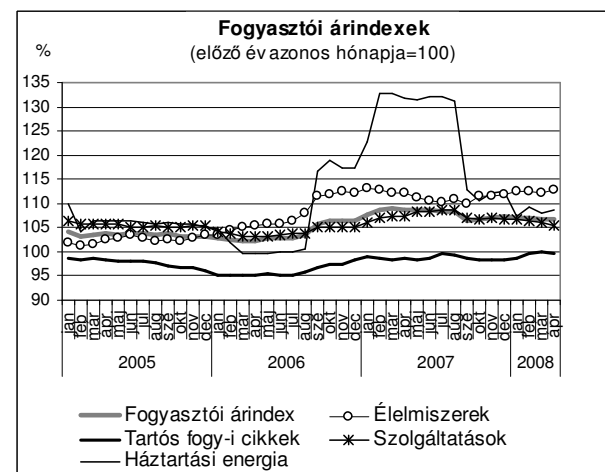
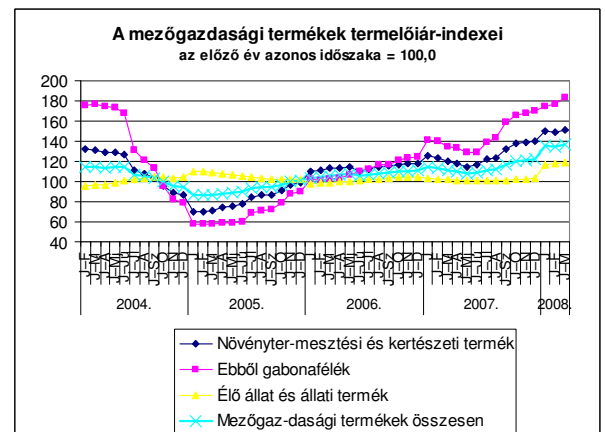
Magyarországon az agrártermékek termelőiár-szintje 2008 márciusában 38,1%-kal volt magasabb, mint 2007.márciusában. Ezen belül a növényi termékek árszínvonala 52,0%-kal, az élő állatok és állati termékeké 19,9%-kal emelkedett.

2008 első három hónapjában a gabonafélék termelői átlagára jelentősen, 82,8%-kal nőtt az előző év azonos időszakához képest. A burgonya ára a tavalyi év első negyedévében tapasztalt 76,9%-os árnövekedés után idén csekély mértékben, 1,8%-kal csökkent. A zöldségfélék ára 6,9%-kal, a gyümölcsöké 62,5%-kal nőtt 2007 első negyedéhez viszonyítva.

A vágóállatok termelői árai 12,5%-kal voltak magasabbak, mint 2007. január–márciusi időszakában. Az állati termékek termelői ára átlagosan 28,6%-kal növekedett; ezen belül a tej termelői ára 35,8%-kal, az étkezési tyúktöjésé 13,6%-kal emelkedett a tavalyi év azonos időszakához viszonyítva.

A mezőgazdasági folyó termelő felhasználás árszínvonala 26,8%-kal volt magasabb, mint az előző év azonos negyedévében. A felhasznált energia ára jelentősen növekedett az üzemanyagárak, illetve az elektromos energia árának első negyedévi növekedése miatt: 18,2%-kal került többre, mint egy évvel korábban.

Az agrárrolló mutatója a 2008. év első negyedévében 110,7% volt, ami azt jelenti, hogy az előző év azonos időszakához viszonyítva a mezőgazdasági termelők árak növekedési üteme magasabb volt a ráfordítási árakénál.

Hazai fogyasztói árak

2008 áprilisára 6,6%-kal növekedtek a fogyasztói árak Magyarországon 2007 áprilisához viszonyítva.

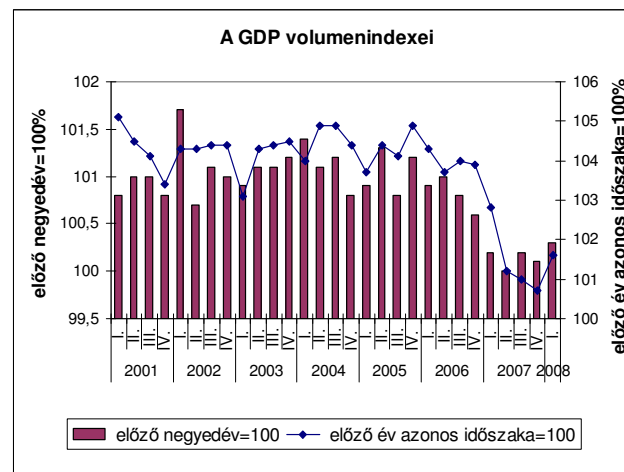
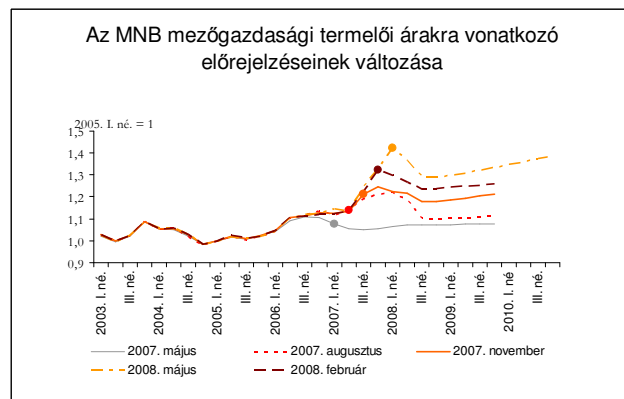
12 hónap alatt az élelmiszerek árai az átlagosnál nagyobb mértékben, 12,7%-kal emelkedtek. Ezen belül jelentősen drágult az étolaj 65,3, a liszt 47,8, a száraztészta 22,9, a tej 22,4, a sajt 22,0, a kenyér 19,3, valamint a péksütemények 16,8 százalékkal. Árcsökkenés volt tapasztalható azonban a cukor (7,1%) esetében. Ahogy azt második grafikonunk bemutatja, az energiaárak kiugró tavalyi növekedése után 2007 vége óta a fogyasztói javak közül az élelmiszerek ára növekszik a legnagyobb mértékben.

Az MNB májusban kiadott inflációs jelentésében az idén a mezőgazdaságra kedvezőbb időjárási feltételekkel számol. A termelői árakra vonatkozó előrejelzéseiket 2007 vége óta folyamatosan felfelé módosítják. A mezőgazdasági nyersanyagárak esetében továbbra is a korábbinál gyorsabban emelkedő árakkal számolnak, részben a beérkezett tényadatok, a határidős árak és a nemzetközi intézetek előrejelzései alapján.

A GDP hazai alakulása

A KSH és az EcostatKözös gyorsbecslése szerint Magyarország bruttó hazai terméke (GDP) 2008 első negyedében 1,6%-kal nőtt az előző év azonos időszakához képest. A növekedés üteme gyorsabb volt tehát, mint 2007 egészében, vagy az előző három negyedévben. A szezonálisan és naptári hatással kiigazított adatok szerint január–márciusban 0,3%-kal növekedett a GDP az előző negyedévhez képest, valamivel nagyobb mértékben, mint 2007 negyedéveiben. Az előrejelzés szerint a gazdasági növekedés csökkenése megállt, az eddigi kedvezőtlen tendencia megfordulni látszik. A GVI konjunktúra indexe is arra mutat, hogy a magyar gazdaság 2007 végén túljutott a mélypontra.

Források: KSH, MNB, www.mfor.hu

A hazai árampiac - a 2008. évi „teljes körű liberalizáció” értékelése

2008. január elsejével megteremtődtek a jogszabályi feltételek a magyarországi árampiac „teljes körű liberalizációjához”. A kifejezést tényszerű idézőjelbe írni, mivel – mint látni fogjuk – a megtörtént lépés ténylegesen nem, vagy alig jelentette a piac felszabadítását, hanem inkább korábban is létező monopolhelyzetek konzerválásához járult hozzá. A szabályozói szándékok szerint a háztartási fogyasztók sem lettek többé a helyi áramszolgáltatókhoz kötve, hiszen - mint minden európai fogyasztónak - nekik is jár a szabad áramszolgáltató/kereskedő választás joga. Az első tapasztalatok ugyanakkor arra mutatnak, hogy a számukra biztosított hatósági árkontroll miatt valójában nagyon kevesen tudnak és képesek élni ezzel a lehetőséggel. (A nem háztartási fogyasztók 2003, illetve 2004 óta már rendelkeznek a szabad szolgáltatóváltás jogával.)

A másik intézkedés következtében megszűnt a hatósági árkontroll a háztartáson kívüli fogyasztók számára értékesített áramra vonatkozóan. Ez a lépés azonban ugyancsak egy tényleges piacnyitási logikával szemben fejt ki hatást, hiszen az ezen fogyasztókat kiszolgáló kereskedők az áram több mint 90%-át – közvetlenül vagy közvetve – egyetlen nagykereskedőtől, az MVM-től vehetik meg. Az ilyen koncentrált piaci szerkezet mellett végrehajtott, a koncentrált piac triviális hatásaival nem számoló árliberalizációt minden szabályozással és piacnyitással foglalkozó tankönyv elkerülendő példaként ír le. Így a magyar „árampiaci liberalizáció” szép példáját adja egy olyan szabályozási kudarcnak, amely egy állami monopólium javára csoportosít át jövedelmet a versenyszektortól azáltal hogy a versenypiaci fogyasztók többségének jólétét rontó, költségoldalon nem indokolható áremelkedéshez vezet.

Világpiaci tendenciák

A hazai árampiac, a bevezetett verseny hatásainak vizsgálatánál a világpiacon zajló folyamatokat kell először megemlítenünk. A kilencvenes években, amikor az európai energiapiacok liberalizációjának gondolata megfogalmazódott, az volt a cél, hogy a verseny miatt csökkenő árak javítsák az energiaintenzív ágazatok versenyképességét. A tizenöt tagországnál akkoriban összesen mintegy 50 ezer megawattnyi felesleges erőművi kapacitást tartottak számon, vagyis bőven volt kínálat a piacon, hogy a verseny valóban árcsökkenést eredményezzen. Időközben azonban az európai, illetve a világpiacon az áram ára emelkedni kezdett, ezt felerősítette a fejlődő ázsiai országok energiaigényének növekedése. Magyarország esetében pedig ehhez még hozzá kell venni azt a ténytet, hogy északi és déli szomszédainknál is erős árampiaci kereslet jelentkezik (Szlovákia, Szlovénia, Horvátország, Jugoszlávia).

A hazai keresleti oldal liberalizálása

A 2008. évi árampiaci modellváltás mindkét lényegesebb liberalizációs (azaz kötöttséget megszüntető) eleme a piac keresleti oldalát érinti. Az egyik a szolgáltatóválasztási kötöttségek feloldása, a másik pedig a végfogyasztói hatósági árazás körének drasztikus szűkítése.

A következőkben áram nagykereskedelmi piacnak az erőművi termékek, illetve az import értékesítések piacát tekintjük. Kiskereskedelemnek a végső energiafogyasztók számára történő értékesítést nevezzük.

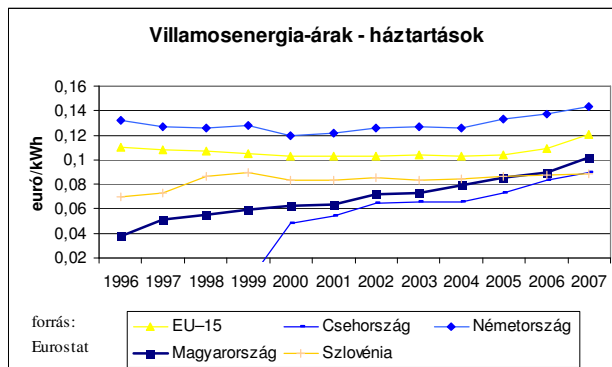
Ami a kiskereskedelmi oldali liberalizációt illeti, Magyarországon a szabad szolgáltatóváltás lehetősége a 6,5 GWh éves fogyasztást elérő végfelhasználók számára 2003 januárja, míg az ennél kisebb fogyasztású üzleti felhasználók számára 2004 közepe óta biztosított. A piacnyitás 2008 elejétől vált teljessé, amikortól immáron a háztartások is megválaszthatják áramszolgáltatójukat.

A piacnyitás első időszakát magas fogyasztói aktivitás jellemezte. 2004 közepére a szabadpiacot választó fogyasztók összesített fogyasztása elérte a teljes hazai villamosenergia-fogyasztás 20%-át. A szabadpiac bővülése 2005-ben és 2006-ban is folytatódott – a szabadpiaci fogyasztás részaránya 2005 végére elérte a 35 százalékot, 2006 végére pedig a 40 százalék közelébe került –, de a növekedés üteme ekkor már elmaradt az első két év dinamikájától. A korábbi évek tendenciája 2007-ben az ellenkezőjére fordult: az év elején az

egyszer már a szabadpiacot választó fogyasztók közüzemi ellátásba történő tömeges visszaáramlása következtében a szabadpiac részaránya 20%-ra csökkent.

A magyar piacnyitás kezdeti sikerét kétséget kizáróan az importverseny alapozta meg. Az intenzív külkereskedelmi tevékenységhez a határkeresztező átviteli kapacitások elosztásnak piacokonform szabályozása és a kedvező külpiazi tendenciák egyaránt hozzájárultak. Ugyanakkor annak következtében, hogy a szabadpiaci fogyasztók bármikor visszaléphetek ebben az időszakban a közüzembe, a szabadpiac mindenkori mérete a fokozatos piacnyitás törvényileg előirányzott menetrendje helyett részben a közüzemi értékesítésben érdekelt MVM, részben pedig a kormányzat hatósági árakra vonatkozó politikai döntéseinek függvénye lett.

A kereslet oldali liberalizáció 2008. január 1-jétől teljes körűvé vált: ettől az időponttól kezdve minden fogyasztó szabadon választhatja meg áramszolgáltatóját. A korábbi közüzemi ellátási rendszer megszűnt, a háztartások valamint az üzleti felhasználók egy szűk körének kivételével a fogyasztóknak a villamos energiát a versenypiacon kell beszerezniük. A háztartások valamint a kisméretű üzleti felhasználók jogosultak egyetemes szolgáltatás keretében villamos energiát vásárolni, illetve amennyiben kiléptek a szabadpiacra, jogosultak arról visszalépni, és ismét az egyetemes szolgáltatóktól, hatósági áron vásárolni.

A háztartások fogyasztása a teljes hazai áramfogyasztás több, mint 25%-át teszi ki. Az egyetemes szolgáltatás keretén belül a fogyasztók továbbra is hatósági áron juthatnak villamos energiához az adott területre szolgáltatói engedélyt szerzett kereskedőtől. A törvény értelmében az egyetemes szolgáltatói engedélyért folyamodók az egész ország területére kérhetik az engedélyük hatókörét. Ez potenciálisan lehetővé tenné, hogy az egyetemes szolgáltatás (ESZ) piacon szolgáltatói verseny alakuljon ki. Vizsgálni kell, mi okozta, hogy erre nem került sor, és az ESZ piacon megmaradt a hagyományos közüzemi szolgáltatói területi felosztás. Ennek egyik oka lehet az ESZ piacra történő belépés magas költsége (például ügyfélirodák kötelező kialakítása). A szolgáltatói ügyfélirodák fenntartására vonatkozó szigorú szabályozás ugyanis ellehetetleníti, hogy ebben a piaci szegmensben internetes (fapados) szolgáltatás révén minőségi verseny alakulhasson ki (Németországban például ez az üzleti modell áttörést hozott a háztartási szektorban zajló versenyben).

A nagykereskedelmi piacon az új törvénnyel megtörtént a teljes kereslet oldali liberalizáció azáltal, hogy a korábbi közüzemi kereskedők és közüzemi szolgáltatók közötti szerződések megszűntek. Ma már minden kereskedő, köztük az egyetemes szolgáltatók is szabadon választhatják meg, kitől vesznek energiát. Az elosztó társaságok hálózati veszteségének beszerzése (a hazai fogyasztás durván 10%-a) is liberalizálódott.

A nagykereskedelmi piacon keresletkorlátozó tényezőként merül fel a 2008-ra meghirdetett exportvám. Az erre vonatkozó rendelet célja, hogy megakadályozza az itthon termelt villamos energia külföldre szállítását.

Az egyetemes szolgáltatásra nem jogosult fogyasztók (tehát a 3 x 50 Aemper-nál nagyobb csatlakozási teljesítményű üzleti felhasználók) helyzete a modellváltás következtében alapvetően megváltozott. E fogyasztók számára megszűnt a hatósági áron történő áramvásárlás lehetősége.

A szabályozás e fogyasztói körben nem ír elő szerződéskötési kötelezettséget a kereskedők számára. Ez azt jelenti, hogy egyes fogyasztók áramellátás nélkül maradhatnak. Több tényező egybejárásából úgy tűnik, hogy az egyetemes szolgáltatásra nem jogosult fogyasztói kör zöme a modellváltást követő időszakban drasztikus áremelkedéssel szembesül. Ezen áremelkedés mértéke első információk szerint, fogyasztói csoporttól függően 20-60% között mozoghat.

Az áremelkedést előidéző néhány fontosabb tényezőt az alábbiakban soroljuk fel:

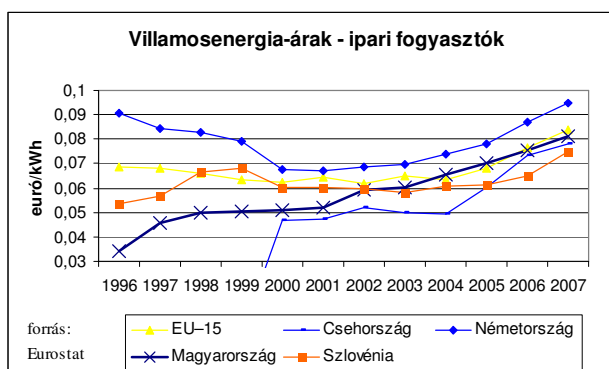
- a nagykereskedelmi árszint jelentős emelkedése (részben piachatalmi problémák, részben növekvő régiós árak miatt)

- a rendszerhasználati díjak emelkedése a kiskereskedelmi verseny erőtlensége (négy kereskedő fedi le a piac 90%-át), illetve
- bázishatás (a szabadpiacon vásárló fogyasztók jelentős részének most járt le a korábban kötött több éves kedvező árú szerződése).

A teljes körű árliberalizációt megvalósító új villamosenergia törvény életbe lépését követően Magyarországon 70-72 EUR/MWh-ra emelkedett a 2008-as szállítási villamos energia ára (zsinórtermék). A magyar árszínvonal így megközelíti a délkelet-európai országok árszínvonalát, és mintegy 15-20 százalékkal haladja meg a Közép-Európában referenciának számító német árszínvonalat.

Néhány nagyfogyasztó egyeztetéseken keresztül elérte, hogy 61 eurót fizessenek minden megawattóra után. Ez az ár 4 euróval alacsonyabb annál, mint amit az MVM az októberben hivatalosan, elsősorban kereskedők részére aukción kialakított. Ezen cégek a következők: Borsodchem, a Motim – mely cég Gyurcsány Ferenc érdekeltségi körébe tartozik -, a Duna-Dráva Cement, a Nitrogénművek, a Dunapack, a Magyar Alumínium és a Dunaferr.

A piaci szerkezet modellezésére vonatkozó eredmények alapján kijelenthető, hogy a hosszú távú áramvásárlási szerződések felbontása erősebb versenyhez, s ezáltal alacsonyabb árakhoz vezetne. Másrészt megállapítható, hogy a 2008-as magyarországi villamos energia áremelkedésért a termelői piackoncentráció és a kedvezőtlen külpiaci ártrendek nagyjából azonos mértékben felelősek.

A hatékony árampiac kialakulásának minimális feltételei

Az európai árampiac nem spontán módon, hanem a hagyományos iparszerkezet megbontásával, a szektor újraszabályozásával jön létre. Ebben az értelemben az árampiacot „csinálni” kell. A hatékony árampiaci verseny kialakulását lehetővé tevő, minimálisan szükséges piacszerkezeti és szabályozási feltételeket az alábbiakban foglalhatjuk össze:

- A monopol tevékenységek (átviteli és elosztói hálózat, illetve rendszerirányítás) és a versenyző tevékenységek (áramtermelés és –kereskedelem) szétválasztása.
- Szabályozott hálózati hozzáférési rendszer megteremtése,
- A kínálati oldal liberalizálása, s ezen belül
 - szabad és sokszereplős erőművi értékesítési helyzet megteremtése és
 - szabad külkereskedelmi verseny.
- A keresleti oldal liberalizálása, s ezen belül
 - a szolgáltatóválasztás kötöttségének megszüntetése minden fogyasztó számára
 - a végfelhasználói árak szabályozásának megszüntetése
- Olcsó szolgáltatóváltási feltételek kialakítása.
- Független szabályozó hatóság.
- A nemzeti árampiacok integrációja.

A tényleges árampiaci verseny kialakulásához a fenti feltételeket konzisztens csomagként kell megvalósítani. Ellenkező esetben súlyosan torzult versenyhelyzettel kell számolnunk. *Például a végfelhasználói árak szabályozásának megszüntetése a tényleges kínálati verseny megteremtése nélkül szabályozatlan monopol helyzethez közeli állapotot teremthet – mint azt a magyar példa is mutatja.*

Az Európai Bizottság (EB) 2007-es villamos energia- és gázpiaci versenyre kiterjedő vizsgálata megállapította, hogy a hálózati tevékenységek jogi szétválasztása, azaz különálló társaságokba szervezése (a jelenleg hatályos európai szabályozás szerint) nem elegendő a hatékony belső energiapiac megteremtéséhez. Szükséges lenne az is, hogy a jogilag szétválasztott társaságok tulajdonilag függetlenek legyenek egymástól. Azalaphálózatokat tulajdonló, de egyben más energiapiaci üzleti tevékenységekben (például áramtermelésben,

áram- illetve gázkereskedelemben) is érdekelt, ún. vertikálisan integrált energiacégek ma monopolhelyzetüket kihasználva üzleti előnyökhöz juttatják kapcsolt vállalkozásaikat, sikeresen kizárva versenytársaikat piacaikról.

Ezt a helyzetet orvosolandó az EB egy új jogszabály-tervezetében a hálózati rendszerirányító cégek (Transmission System Operator, TSO-k) kötelező tulajdonosi leválasztását javasolja minden más energiaipari tevékenységről a villamos energia és a gáz szektorban egyaránt. Második alternatívaként független rendszerirányító társaságok (Independent System Operator, ISO-k) létrehozását javasolják, amelyek bár tulajdonjoggal nem bírnak, de a hálózatok üzemeltetésére és fejlesztésére vonatkozó minden lényeges joggal rendelkeznek.

Magyarországon mind az átviteli rendszerirányítás, mind az elosztói rendszerirányítás területén a jogalkotó megelégedett a jogi szétválasztás modelljével – ami a tapasztalatok fényében elégtelen eredménnyel járt. (A régió több országa -Csehország, Szlovákia és Románia - a tulajdonosilag független TSO modell mellett döntött.)

Az árampiaci nyitás kezdete (2003. január) és 2005. vége között az átviteli rendszerirányítás az ISO modell keretében valósult meg. 2006. elejétől a Magyar Villamosenergia-ipari Rendszerirányító Zrt. (MAVIR) visszakerült a Magyar Villamos Művek Nyrt. (MVM) holdingvállalatba, s ma annak 100%-os tulajdonú leányvállalata.

A verseny szempontjából a MAVIR MVM-be integrálásának elsődleges kockázata a diszkriminatív hálózati hozzáférésben van. Ez döntően az áram külkereskedelem lebonyolítását lehetővé tevő fizikai infrastruktúrához, az úgynevezett határkeresztező vezetékkapacitásokhoz történő diszkriminatív hozzáférést jelentheti.

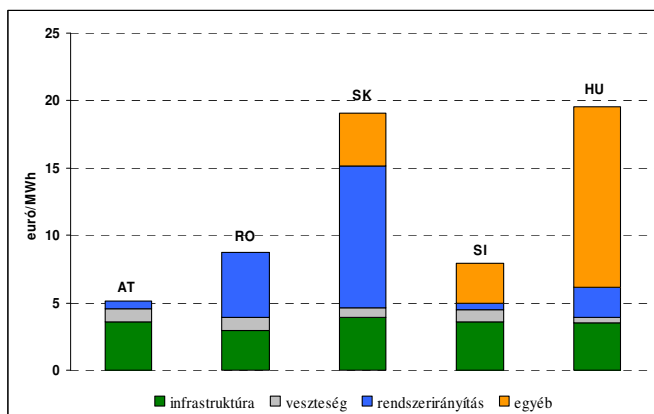
A hatályos szabályozás szerint a hálózati rendszerirányítók kötelesek a határkeresztező kapacitások maximumát megkülönböztetés mentes módon a piaci szereplők rendelkezésére bocsátani. Ezzel szemben idehaza azt látjuk, hogy a MAVIR-MVM újraintegráció óta - a fizikai lehetőségek bővülése ellenére - jelentősen csökkent az MVM holdingtól független szereplők számára elérhető határkapacitás elsősorban a legfontosabb import irányokból (Szlovákia, Ukrajna, Ausztria és Románia).

A verseny kialakulásának előfeltétele a hálózatokhoz való diszkrimináció mentes, szabályozott, harmadik feles hozzáférés. Magyarországon az átviteli és elosztói hálózati díjakat a GKM határozza meg a MEH javaslata alapján. Mivel mind az átviteli társaság, mind az elosztó társaságok folytatnak szabadpiaci kereskedelmi tevékenységet is, felmerül annak veszélye, hogy indokolatlanul magas (azaz nem költségalapú) tarifák esetén a többi kereskedővel szemben ezen integrált társaságok versenyelőnyre tehetnek szert.

Jelenleg a magyar átviteli tarifa a környező országokhoz képest rendkívül magas, ugyanakkor ennek oka nem az átviteli társaság felé fizetett díj, hanem az egyéb „rendszerköltségek”, azaz a kötelező átvétel, a „szénipari szerkezetátalakítási támogatás” illetve a villamos ipari dolgozók kedvezményes tarifájú ellátásának keresztfinanszírozásához szükséges befizetés. Ezen tételek közül a szénipari szerkezetátalakítási támogatást az MVM tulajdonában lévő Vértesi Erőmű kapja. Az ezen tételeken kívüli, az átviteli hálózati rendszerirányító társaság (MAVIR) felé fizetett összeg nemzetközi összehasonlításban nem mondható kimagaslónak.

Összefoglalva, a 2008. évi modellváltás sem a tevékenység szétválasztás, sem a hálózati hozzáférés rendszerében nem hozott érdemi változást. *A rendszerben meglévő erőfölényes helyzetet a szereplők fokozódó tudatossággal használják ki. Ennek következtében az importverseny feltételei fokozatosan, a 2008. évre vonatkozóan pedig drasztikusan romlottak.*

Átviteli tarifák regionális összehasonlítása 5000 h kihasználtsági szint mellett (2006)

Forrás: REKK

A kínálati oldal liberalizálása

A 2008. évi modellváltás nem csökkentette a hazai nagykereskedelmi piac hagyományosan nagyon koncentrált jellegét. E piaci szegmens legfontosabb jellemzője, hogy az MVM szerződéses, tulajdonosi és szabályozási funkciók révén saját portfóliójában képes koncentrálni a termelői- és importkapacitások döntő részét, valamint termelésvezérlési opcióval rendelkezik a hazai termelés meghatározó része fölött.

2007-ben a magántulajdonú erőművek és az MVM között korábban megkötött hosszú távú áramvásárlási szerződések e cég kezében koncentrálják a hazai erőművi termelési kapacitás 74 százalékát. A Vértesi Erőmű és a szekunder gázturbinák tulajdonjoga révén az MVM által kontrollált kapacitás aránya eléri a 80%-ot. Végül 2008. eleje óta a kötelező átvétel alá eső villamosenergia termelést (részleteit lásd később) is a MAVIR veszi át, így ez az áramtermelő kapacitás sem érhető el közvetlenül más piaci szereplők számára. Mindezt összeadva azt találjuk, hogy a ténylegesen igénybe vehető erőművi teljesítmény mintegy 93%-át kontrollálja a fentebb jelzett módokon az MVM, marginális mértékűre csökkentve ezáltal a szabadpiacon közvetlenül elérhető termelői kapacitás kínálatot.

A termelő kapacitások súlyos koncentráltasága alapján már nem meglepő, hogy hasonló képet kapunk a hazai termelésben betöltött MVM dominanciáról, ha azt vizsgáljuk, hogy az MVM portfólióba tartozó egységek a hazai termelés mekkora részét adták az elmúlt években. A 2005-07-es időszakban ez az érték 83-85% körül alakult. Mivel 2008 elejétől a kötelező átvétel alá eső termelés is az MVM holding portfóliójába kerül (a MAVIR veszi át), a holding portfóliója eléri a hazai termelés 91%-át.

A lekötött erőművi kapacitások felszabadítására vonatkozó szabályozói intézkedések ugyanakkor lényegében kudarcot vallottak. A szerződések érdemi újratárgyalására a felek ellenérdekeltsége és jogszabályi kényszer hiányában nem került sor.

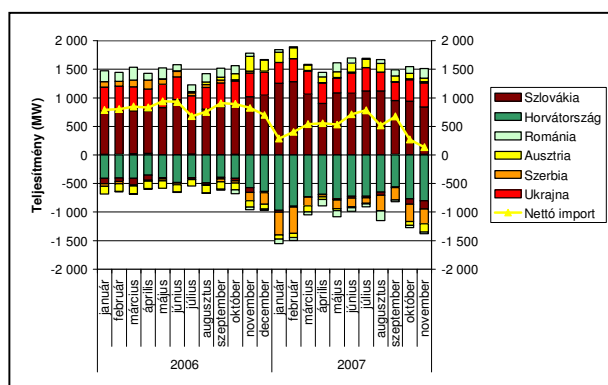
Az új villamosenergia törvény nem foglalkozik az MVM és az erőművek közötti kapacitás lekötési szerződések felmondásnak/átalakításának kérdésével. Ennek lett következménye az MVM 2007 októberi aukciója, amely során a hazai fogyasztás kevesebb mint negyedét dobták piacra, illetve az MVM leányvállalata is egyike lett az aukció nyerteseknek.

Új gáz alapú erőművi beruházási tervekről jelenleg sokat hallani, ugyanakkor a transzparencia és referencia ár hiánya nem teszi beruházásbarát környezetté a magyar piacot. Nem véletlen, hogy ezeket a beruházásokat már egy ideje tervezik, de megvalósításuk késik.

A nagykereskedelmi áramkínálat másik döntő forrása az import. Magyarország hagyományosan jelentős nettó áramimportőr. A nettó import az elmúlt évtizedekben a hazai fogyasztás 10-30%-a között mozgott. A magyar piacnyitás kezdeti sikerét kétséget kizáróan az importverseny alapozta meg. Az intenzív külkereskedelmi tevékenységhez a határkeresztesítő átviteli kapacitások elosztásnak piacokonform szabályozása és a kedvező külpiazi tendenciák egyaránt hozzájárultak.

Az importra vonatkozóan az országhatárokon (Ukrajna kivételével) a szabad határkapacitások elosztása aukciókon történik. A korábbi években az aukciókra bocsátott mennyiségeket hosszú távú szerződések alapján határozták meg. Ezt a rendszert változtatta meg egy 2007-es kormányrendelet, mely úgy rendelkezett, hogy 2008. január 1-től az összes határon megszűnnek a hosszú távú lekötések és minden rendelkezésre álló határkeresztesítő kapacitás transzparens aukció keretében kerül kiosztásra. A 2008-ra vonatkozó éves aukciókra 2007 novemberében került sor. A 313/2007. (XI. 17.) számú, 2 napig (!) hatályban lévő Kormányrendelet értelmében ugyanakkor a MAVIR ZRt. a szlovák határon nem aukcionált, hanem a számára rendelkezésre álló 350 MW határkeresztesítő kapacitást ingyen átadta az MVM-nek. Ez a rendelkezés természetesen tovább növelte az MVM nagykereskedelmi dominanciáját és csökkentette

Az áramimport és export havi óras átlagainak alakulása 2006-07-ben (kereskedelmi adatok)

Forrás: REKK

versenytársai esélyét az import forráshoz jutásra. Ez az intézkedés nem csak előnyben részesítette az MVM-et a hazai piacon, de a diszkriminációmentes hálózati hozzáférést sem biztosította. A határkeresztező kapacitás visszatartásával továbbá 9-9,5 milliárd forint (36,6 millió euró) veszteséget szenvedett el a MAVIR ZRt.

Hazai erőművek – kötelező átvétel alá eső termelés

A kötelező átvétel rendszere azt jelenti, hogy az ily módon megtermelt áram átvételét egy előre kijelölt piaci szereplő (korábban a közüzemi szolgáltatók, 2008. eleje óta a MAVIR) nem tagadhatja meg. A szabályozás egy előre rögzített hatósági átlagárát állapítja meg az ilyen termelő számára, amely a piaci nagykereskedelmi árat számottevően meghaladja. Ezzel elsősorban a megújuló bázisú villamosenergia termelést igyekeznének támogatni. A gyakorlatban ezzel szemben 2007-ben az 50 mrd Ft-nyi erre fordítható összeg kétharmadát kapcsoltan termelt energiára fordították és csak egyharmada volt megújuló energiahordozóból termelt villamos energia. Mivel a kapcsolt energiatermelés hatékonysága meghaladja a nem kapcsolt erőművét, ezért támogatásuk általában is indokolatlan, de a jelzett mértékben egészen biztosan az. A 2007 decemberében elfogadott kormányrendelet tovább növelte a kötelezően átvételre jogosult termelők körét. Így 2008-ra számításaink szerint a teljes kötelező átvétel alá tartozó termelés eléri a magyarországi nettó felhasználás 20-22 %-át, melynek csak alig negyede megújuló energia.

Miközben a hatóság a kötelezően átvett megújuló villamos energia mennyiségét évről évre kvótákkal korlátozza, a szintén kötelezően átvett kapcsolt energia mennyisége bármiféle korlátozás nélkül, szabadon növekedhet. Ez nemcsak közgazdaságilag ésszerűtlen és fenntarthatatlan, hanem ellentmond a kötelező átvételi rendszer alapvető, kinyilvánított céljának, a megújuló villamos energia mennyiség növelésének.

Összegzés – rövid távú lehetőségek az árampiacon kialakult helyzet kezelésére

A 2008 elejétől megvalósuló hazai árampiaci modellváltás úgy szüntette meg a hatósági árkontrollt a nem háztartási fogyasztók körében, hogy a piac kínálati oldalát ahelyett, *hogy versenyzőbbé tette volna, monopolizáltabbá alakította.* A hazai árampiaci szerkezet torz jellege és a régióinkban jellemző magasabb árak együttesen vezettek a piacon kialakult súlyos helyzethez. Az iparnak, a szolgáltatásoknak és a közintézményeknek drasztikus, költség oldalról csak nagyon kis mértékben indokolható áramár emelkedést kellett és kell elszenvedniük.

Ezen a helyzeten az azt előidéző okok megszüntetése révén, elsősorban a kínálati verseny élénkítésével lehet változtatni. A hazai áramszektor sokszínű tulajdonosi szerkezete, a hazai piacon aktív szereplők jelentős száma miatt arra számíthatunk, hogy a versenyt élénkítő lépések már rövid (féléves) távon is érzékelhető javulást eredményezhetnek a végfogyasztói árak tekintetében anélkül, hogy a liberalizációval nem összeegyeztethető hatósági árszabályozáshoz vissza kellene térni. Az alábbi intézkedésekre látunk lehetőséget:

- az importverseny előtt álló adminisztratív akadályok megszüntetése
- az MVM által hosszú távon lekötött erőművi kapacitások egy részének a piaci szereplők számára történő felszabadítása.
- a kötelező átvétel rendszerének átformálása, a kapcsolt energiatermelés támogatásának gyökeres átalakítása és közgazdasági ésszerűsítése (Első lépésként meg kell szüntetni a megújuló energiával összevontan „zöld energiaként” történő kezelést.)

Készült a Regionális Energiagazdasági Kutatóközpont tanulmánya (A 2008. évi árampiaci modellváltás rövid értékelése - Műhelytanulmány, 2008 – 1) alapján

További források: <http://v4.energiainfo.hu> (Világpiaci tendenciák), www.index.hu

*Publikáció esetén kérjük, hogy elemzésünkre az
alábbiak szerint hivatkozzon:
MKIK GVI: Gazdasági Havi Tájékoztató,
2008 / május, Budapest,
2008-05-27*